

Kårgubben på Perstu, Erik B. Messelt vil helst preke om jakt, høre gjeta kjentsfolk og dagsaktuelle spørsmål. Dreier jeg samtalen innpå krigen og hans innsats, tar det ei tid før han tiner opp. Men kjennskap til ham og motstanden mot nazistyre og okkupasjonsmakt, får ham på gli.

Erik B. Kårgubbe og krigsveteran

-Far din nappe mei i sekklokke' flere gonger og klaga på skrettlengda. Du skjønner je var mye lengre i føt'n je hell hain, forteller Erik med smil i blikket.

Av Jo Øvergaard

Erik var elev på Koppang Realskule da krigen kom til Norge i 1940. Lærer Thyness var nazist, "minn in' drivende flink lærer". Unge Messelt var allerede da klar i sin politiske innstilling, og senere besøk av Hirden og lokale NS-folk greidde ikke å lokke han til å melde seg inn. Uro ved realskula mot nazifiseringen "kjinner je itte noe tel", sier kårgubben og vil ikke snakke mer om den saken....

Sommeren 1941 ble det en fastere organisering av militære motstandsgrupper i Østerdalen. Til denne virksomheten trengtes uredde kurérer, og Helge Messelt rekrutterte nevøen sin, Erik, til slikt arbeid. Denne kurérvirksomheten fortsatte helt til sommeren 1944, da han måtte gå i dekning. Han var utstyrt med falske legitimasjonspapirer og med et alibi som kjøper av stolpetømmer til tyske kaianlegg. Klave og stikkbok med fiktive selgere av tømmer kom godt med, sammen med evne til å snakke tilforlatelig når han ble kontrollert av hird eller politi. Han pugget beskjeder fra distriktssjef Didrik Møystad og Birger Sætre, og reiste ofte med toget mellom Elverum og Tynset. Sjefen i Nord-Østerdal, Jon Trøan, var en aktuell kontakt.

En gang han syklet til Rendalen med fullt instruksjonssett og våpen i sekken, ble han stoppet av NS-lensmannen på Koppang.

- Å har du i sekken din da? spurte lensmannen.
- Itt 'no, bære pistoler å mg'er, var det frimodige svaret.
- Du er like go tel å ljuge nå som før, var svaret han fikk, og ble vinket videre....

Erik Messelt møtte den legendariske "Oskar" alias Oddvar Dobloug og Torbjørn Hoff like etter nyttår 1943. Et flyslipp med "Operasjon Gannet" var droppet i fjella, og de skulle drive instruksjon i våpen- og sprengstoffbruk og organisering av militær motstand. Jon Gunleiksrud fra operasjon Anvil hadde dessuten vært på Messelt alt i 1942. Erik ble raskt tatt ut til instruktør, uredt og innsatsvillig som han var.

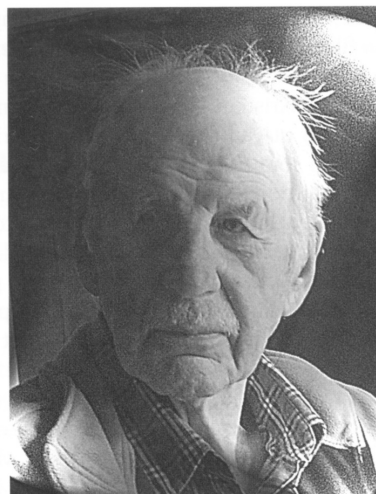

Foto: Jo Øvergaard

Helst vil han preke om jakt, høre gjeta kjentsfolk og dagsaktuelle spørsmål...

Foto: Ukjent fotograf

Erik B. Messelt i ung alder.

Foto: Ukjent fotograf

Lars Solberg, "alltid klar til innsats".

-Vi låg ti i koe på kjølen østafør Glomma in' gong, de to Lingekæra, to solliværingar å je.

Hain Oskar skulle vise øss "silent killing" og overfaill, men je fekk tak på 'n gett, å klemt slik at 'n måtte uta bu'veggen å løse buksa.

Da lo de andre kara godt. Det meste i bua ble revet ned under "instruksjonen". Oskar var nemlig en stor kar og godt trent, bryter var han og.

Ukene og månedene gikk med innsats som flyktingelos, kurér for Distriktsledelsen i Milorg og våpeninstruktør.

Beskjeder om ulike oppdrag fikk han direkte av Helge Messelt eller via Marie Svendsen på sentralen og Alice Solberg. Alt gikk i koder. En dag vinteren -43 fikk 18-åringen ordre om å gå til Ringebu for å delta i en sabotasjeaksjon. - De va 24 grader, huse je. Etter Lyngkampen gikk je bære på i von, åtte itte kart srru. Je skulle melde mei på drosjesentralen i Ringebu. Dit kom je etter at de va mørt og vart moitt med "kjem du fyst nå" etter at passord va utveksle. Je hadde gått i itt sea je dro frå heme så.... På in' liten gard (trulig hos Sverre Hagen) fekk je på mei tøre kle'er og mat.

Erik var kjent som uredd og sterk. Han ble gitt ordre om å ta seg av den tyske vaktposten som stod godt kledd ute i vinternatta langs jernbanelinja.

- De va hain hell je. Min hain slo tu mei nøen tå tenn med børskolba si. Je så fuill itte helt pen ut etter å ha spytt blo å tenn. Je var innom den garden att etterpå og fekk vaske mei. Kjerringa der bar sei ille.

Sommerstid var Erik sin rode av flyktingeruta 85 km, vinterstid 75. Djupsnø og ulendt terreng var god trening.

- Som regel møitte je flyktinga i Monslykkjebua ved Øvre Åstvatnet. Somme gonger måtte je helt til Bjørgesetra ovafor Tretten.

Bua ble ofte brukt av "kamelgrupper" som bar våpen og utstyr inn i Norge fra Sverige.

- Døm rofte å ba om passord. Je vart lei denna hoiinga i fjellet og ba døm holde kjeften sin. Døm å' skjøt flere æljer å rener for maten sin del, og vi vart gode kompiser, for je lærde døm å laga blyspiss tå riflepatroner. Detta lærde je tå inn gammail krypskytter neri bygda her. "Du slipe bære tå spissen tel du sier itt fyrstikkhue, min' da må du itte ta itt eneste drag tel hell."

Siste turen på ettervinteren -44 var da doktor

Helge og Magda Messelt

Ugland og frue fra Gjøvik gikk over. Det var gnistrende godt skiføre, men en strabasjos tur for flyktingene, som så vidt hadde unnsloppet arrestasjon. Losen fra Tretten hadde fått tips om en tysk patrulje i fjellet, og var nervøs og kikket stadig ut da de møttes i bua og kvilte. De ble enige om at han skulle følge paret ned til Messeltsetra, der "je hadde noe æljkjøtt hengen", mens Erik tok skia og gikk opp i Lyngkampen for å holde utkikk. Da han fikk sjå "dessa grøinn-kledde neve' bua aillt", var det med en sivilist.

Erik rente en lang tur rundt bua, og skjøt 3-4 magasiner med maskinpistol på langt hold "bære for å skræme døm unna, Sten-gun a'gett, min' det sprute' ra i sny'n".

Erik begynte på Skogskula på Evenstad. En dag i august ble han advart av en medstudent om at han var etterspurt av Stapo, og måtte komme seg unna. - Hain va NS, minn kamerat å in' du kuinne stole på lell.

Erik låg etter den tid i dekning "på flere steller" inntil det vart Sverige-tur.

- Gløm ite å nevne han Henry Høivang oppå Koppang. Hain hadde sykkelverste'. Hain gjorde om skjeftet på maskinpistolen min' slik at jeg kunne ha'n under frakken uta at pipa stakk fram. Hain kunne vi stole på støitt. Han va' på somt ainna au hain.

I november 1944 la fire karer veien østover mot Sverige. Erik hadde ligget i dekning siden først på sommeren. I følget var hans onkel Helge Messelt, som var avsnittssjef i Milorg og en krumtapp i motstandsarbeidet i Østerdalen alt fra sommeren 1940 til han måtte i dekning. Dessuten de to Linge-karene Arne Øvergård med dekknavnet "Gubben" fra Vang på Hedemarken og Rolf Øvergaard ("Max") fra Sollia.

Lars Solberg fra Stai var gjennom hele krigen nøkkelperson i Østerdalen når det gjaldt illegal transport og kurérvirksomhet – alltid klar til innsats, var karakteristikken fra Linge-karene av han. De møttes på Koppang. Solberg'n kjørte dem til Rendalen, Halvdan Hagen på telefonsentralen ved Åkrestrømmen skaffet dem husrom.

- Så vart vi der liggan' – i veku!, de' kom in hælvetes masse me' sny srru." Planene om å ta seg videre til fots ble forlatt, og ski var det ikke mulig å skaffe. Så fikk de omsider bilskyss med "inn' rendøl, je kjem itte på å'n hette". Bilen orket ikke alle de bratte bakkene opp Misterlia, så nesten oppe "fes'n tur", skildrer Erik om dette.

De var fem personer med oppakning i bilen. De var tre i baksetet, og det ga en dårlig følelse da bilen rullet baklengs neover bakken att med dårlige bremsar. De vart stående på kanten mot ei furu. Knottgeneratoren måtte stakkes en runde, og alle karene greide å løfte bilen innpå veien att til slutt. På brua over Trysilelva var det ingen vaktposter. Fra Engerdal ved "Kvann-høle' døm kailler", tok de beina fatt i snøføret mot Fløtningen og passerte grensa. Uten kart var de i tvil om grensepasseringa."Gubben", som var offiser, hadde kommando, og var da som alltid svært forsiktig. "Mye sny å inga skir, så vi bytte på å gå fyst, je kjem i hau at far din klaga på at je tok for lange skrett." (Far var kortvoks som meg, og Erik var da som nå en langføtt og stor kar.) Så slo vi øss tel inni in' grankruill da vi mente vi måtte væra øver grensa kømnen. De' va stappendes mørt, minn fint å lage sei bøs'ur der. Vi hadde bære i lita turøks, den slo je tur kjeften på fyste høgge på in tørhæla der, min je

fekk da ner itt par bjørker. Råbjørka brinn ho srru, bære ho er spekt. Da trakke je neri itt bløthøl hell in' bekk under snyen – de' var dreve så re var' jemnt, så je vart bløt oppåt maven. Døm gjorde opp in' værme å putte mei neri in' grådi' go' såvåpåså som Gubben hadde, – vi are hadde itte slikt – døm tørke kledda mine å je helt mei værm."

De hadde ikke mat, bare 12 sukkertøy som far hadde (engelske, fra slipp) av disse kokte de en suppelake som de delte. Da det lysnet og de fortsatte til de kom til noen feboder, der de var innom og fant noe muggent knekkebrød som de åt etter å ha skrappt vekk det grøveste av muggen med kniva sine. De gravde ned våpnene sine under golvet på ei løe og forsatte. To svenske militære nådde dem att, de kom vel på spora og tok hånd om dem.

Så bar det til Kjesäter, hvor alle som krysset grensen måtte innom for helsesjekk, intervju, og fortelle om forholda i det okkuperte Norge. Erik mener de reiste raskt videre direkte til Stockholm, ettersom Linge-karene hadde "spesielle papirer". Der fikk de matbilletter på den norske legasjonen, så de kunne "gå på by'n".

- "Der såg je det største lønsjorde' je har sitt gett". Erik B. traff der att en lektor fra Skienskanten han hadde fulgt over som los, men han lot som han ikke kjente ham att, -visste itte åkken vi kunne stole på den tia srru" – selv om vedkommende insisterte på at han hadde overnattet hos Erik.

I Sverige kom Erik B. Messelt til Älgberget i Dalarna og Polititroppene. Jeg spurte ham om det var geriljakurs der. "Je vart itte var' noen slike ting der je, ainna enn kje miltærtjenest." Skitur til Falun, 5 mil på 2 dager mente han var tamme greier, gjennomtrengt som han var etter mange lange og harde turer med flyktninger.

Erik tjenestegjorde i Polititroppene til frigjøringen, og var med disse til Trøndelag. Så var han der utover i 1945.

Kompani Linge var Norges første spesialstyrke, og opererte direkte under alliert kommando fra Storbritannia mange steder i Norge. Messelt kom tidlig i inngrep med Linge-karar som var på oppdrag i Østerdalen. Våren 1944 var Linge-gruppa Grebe/Grebe Red i mangel på folk. Flybårne mannskaper fra England var ikke aktuelt i den lyse årstida. Han ble vurdert som forsterkning til Grebe, som opererte i fjella

mellom Østerdalen og Gudbrandsdalen på denne tida. "De' hadde vøri noe før in' attenåring de' gett". Skulegang (Evenstad Skogskule), flyktning-eruta og ansvar hjemme var det som gjorde at han fortsatte som før.

Innunder jul 1944 ble operasjonene til Grebe trappet opp, men Messelt var på det tidspunktet tatt ut til Polititroppene, og sjefen for Grebe

"fant han ikke", som Oddvar Dobloug beskrev det. De dro etter ordre og avbrutt permisjon inn i Norge igjen.

Åra etter krigen bød på andre utfordringer som bruker på Perstu Messelt. Tjenestetid på sivile frontavsnitt som leder i bl.a. Hedmark Bondelag og Glommen Skogeierforening.

"Messelt-ruta"

Brukt som betegnelse på flyktningeruta fra Gudbrandsdalen til Østerdalen. Derfra via Ytre Rendalen til Elvbrua i Engerdal, videre flere varianter over grensen til Sverige. Fra Stor-Elvdal til Rendalen ble det ofte brukt bil. Lars Solberg og Harald Bagroen var sjåfører. Fra 1942 da ruta ble opprettet, til den raknet i juli 1944, var Erik B. Messelt den som i all hovedsak førte flyktningene fra (som regel) Øvre Åstvatnet og ned i Stor-Elvdal. Ruta kom senhøsten 1944 i gang igjen med flere stor-elvdøler involvert. Men også onkelen Helge, som var organisatoren av ruta, og Helge Olafsen var aktive. "Passasjerene" kom gjerne fra Oslo-området.

I tillegg til de som allerede er omtalt, blir bl.a. disse nevnt som medhjelpere i flyktningetransporten:

Helge Olafsen, Arne Berger, Gunnar Dammen, Jul Hvamstad, Arvid og John Lie, Magne Myrvang, Halgrim og Torleif Tryli. Magda Messelt var "dekningsvert".